

Akdeniz'de Buğdayın Yolculuğu: Fernand Braudel'in "Uzun Süre" Teorisi (Longue Durée) Bağlamında Bir İnceleme

Hayri ÇAPRAZ

Prof. Dr.

Süleyman Demirel Üniversitesi

hayricapraz@sdu.edu.tr

 0000-0002-2846-948X

Gülşah ŞAHİN

YL Öğrencisi

Süleyman Demirel Üniversitesi

glsh1603@gmail.com

 0000-0001-9473-9209

Öz: Bu çalışma, Fernand Braudel'in "Uzun Süre" (Longue Durée) teorisini ve bu teoriyi somutlaştırma bağlamında buğday örneğini incelemektedir. Braudel, 16. yüzyıl Akdeniz dünyasını ortaya koyarken, bölgenin ekonomisine, sosyal yapısına, kentlerinin hareketliliklerine, diplomasiye yönelik tarihi bir perspektif sunmuştur. Burada, uzun süre teorisine uygun olarak, göreceli de olsa, uzun bir zaman dilimi ve geniş bir mekân zemininde gelişmeleri değerlendirmiştir. Böylece coğrafi koşulların, iklimin, belirli bir zaman diliminde ekonominin insanların ve devletlerin ilişkilerinin yönlenmesindeki etkisini ortaya koymuştur. Braudel, söz konusu geçmişi ele alırken zamanı kendi içinde uzun, konjonktürel ve olay zamanı denilebilecek şekilde üçe ayırmıştır. Bu çalışmada, söz konusu ayırmada uzun süre kavramı buğday üzerinden örneklerle ortaya konulmuştur. Akdeniz ülkelerinin, kentlerinin, insanların sosyal hayatına yönelik yaptığı değerlendirmelerin aynı zamanda geniş mekânlı bir değerlendirme olduğu gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fernand Braudel, Akdeniz, Uzun Süre (Longue Durée), Buğday

The Journey of Wheat in the Mediterranean: An Analysis in the Context of Fernand Braudel's "The Long Term" (Longue Durée) Theory

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi:

20.05.2024

Kabul Tarihi:

14.06.2024

Abstract: This study analyses Fernand Braudel's "The Long Term" (Longue Durée) theory and the example of wheat in the context of concretizing this theory. Braudel, while presenting the Mediterranean world of the 16th century, offered a historical perspective on the region's economy, social structure, the mobility of its cities, and diplomacy. Here, in accordance with the theory of "long term", he has evaluated the developments based on a long period of time and a large geographical area. Thus, he revealed the influence of geographical conditions, climate, and economy in a certain period on the orientation of the relations of people and states. Braudel, while dealing with the past in question, divided time into three in a way that can be called long, cyclical and event time. In this study, the concept of long time in this distinction has been revealed with examples through wheat. It has been shown that his evaluations on the social life of Mediterranean countries, cities and people are also a wide spatial evaluation.

Keywords: Fernand Braudel, Mediterranean, The Long Term (Longue Durée), Wheat

Extended Summary

Purpose

This study aims to thoroughly examine Fernand Braudel's "The Long Term" (Longue Durée) theory by focusing on the journey of wheat in the Mediterranean region. Braudel's theory emphasizes the importance of long-term historical structures over short-term events, asserting that these enduring structures are crucial in understanding historical processes. By using wheat as a concrete example, the study seeks to demonstrate how economic, social, and environmental factors have influenced wheat production and trade over an extended period. This approach not only highlights the relevance of Braudel's theory but also provides a detailed analysis of the various elements that have shaped the history of wheat in the Mediterranean.

Method

The methodology of this study involves an extensive historical analysis of wheat production and trade in the Mediterranean during the 16th century. This analysis is structured around Braudel's three-tiered concept of time: long-term, cyclical, and event-based. Primary sources, including Braudel's comprehensive works on the Mediterranean, are complemented by secondary sources on economic and social history. The study focuses on specific regions such as North Africa, Southern Italy, Sicily, Anatolia, and the Balkans. These regions are chosen for their significant roles in wheat production and trade, influenced by their unique geographic and climatic conditions, economic structures, and political dynamics. By examining these factors, the study aims to construct a detailed narrative that reflects the complex interplay of various elements over time.

Results

The analysis reveals that wheat production and trade in the Mediterranean were profoundly shaped by long-term geographic and climatic conditions. Regions like North Africa, Southern Italy, and Sicily emerged as critical centers due to their fertile lands and favorable climates. The study identifies key periods of wheat surplus and scarcity, linking these fluctuations to broader economic and social changes.

- **Geographic and Climatic Influence:** The Mediterranean climate, characterized by distinct seasons and occasional harsh conditions, significantly affected wheat yields. For instance, the early winds in Spain could prematurely dry wheat, impacting harvests and leading to variations in productivity.
- **Economic Structures:** Braudel's insights into the Mediterranean's economic systems reveal a complex network of local and long-distance trade. Cities often relied on nearby granaries, but major urban centers could import wheat from distant regions. This reflects intricate economic

interdependencies that were crucial for sustaining large populations and supporting urban growth.

- **Social and Political Dynamics:** Political stability in regions like the Ottoman Empire facilitated sustained wheat production and trade. Conversely, political turmoil in areas such as Southern Italy occasionally disrupted agricultural productivity and trade routes, illustrating the impact of governance on economic activities.

Discussion

The study discusses how Braudel's "Longue Durée" approach offers a robust framework for understanding historical processes. By focusing on extended periods and structural factors, historians can gain deeper insights into the interplay between geography, economy, and society. Braudel's division of time into long, cyclical, and event-based categories helps to contextualize historical events within broader patterns of continuity and change.

- **Long-Term Structures:** The concept of "Longue Durée" emphasizes the enduring influence of geographic and climatic conditions on agricultural practices. The persistence of wheat as a staple crop over centuries underscores the importance of these long-term structures, which have consistently shaped agricultural and economic activities.
- **Cyclical Changes:** Economic cycles, such as periods of boom and bust in wheat production, are analyzed within the framework of cyclical changes. These cycles often correlate with broader economic trends and climatic variations, providing insights into the recurrent patterns that characterize economic history.
- **Event-Based Analysis:** While individual events like bad harvests or political upheavals are considered, they are placed within the context of longer-term trends. This approach illustrates how short-term disruptions can impact but not wholly determine historical trajectories, highlighting the resilience and adaptability of long-term structures.

Conclusion

The study concludes that Fernand Braudel's "Longue Durée" theory provides a powerful lens through which to analyze historical phenomena. By applying this theory to the example of wheat in the Mediterranean, the research demonstrates how long-term environmental, economic, and social factors shape agricultural production and trade. Braudel's approach allows for a more nuanced understanding of history, one that transcends the immediate impact of events to reveal deeper structural forces at play. This perspective is invaluable for historians seeking to uncover the underlying patterns that drive historical change.

In summary, Braudel's "Longue Durée" theory enriches historical analysis by highlighting the significance of long-term structures and processes. The case of wheat in the Mediterranean serves as a compelling illustration of how these enduring factors influence and are influenced by human activity over centuries.

This approach provides a comprehensive framework for historical inquiry, emphasizing the importance of understanding long-term historical structures in shaping the course of history.

Giriş

“Her yerde, iklimin ve tarihin çocukları olan aynı üçlü bulunmaktadır: Buğday, zeytin, üzüm; yani aynı tarımsal uygarlık, insanların fiziksel ortama karşı kazandıkları aynı zafer.”

Fernand Braudel (2019a: 376-377)

Fernand Braudel (1902-1985), 20. yüzyılın en etkili tarihçilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Onun yaşam öyküsü ve tarihçilik kariyerini oluşturma süreci, temsil ettiği ekolün zeminini nasıl temellendirdiğini göstermektedir. Braudel 1902’de, Fransa’nın kuzeydoğusundaki küçük bir köy olan Lume’ville’de doğdu (Braudel, 1972: 448, McNeill, 2001: 134). W. McNeill’e göre bu köydeki yaşamı, onun tarih anlayışını ve ilerideki çalışmalarını derinden etkiledi. Köy hayatının günlük rutinleri ve yavaş değişen yapıları, Braudel’in, Tarih araştırmalarında “Uzun süre” (“Longue Durée”) yaklaşımının temelini oluşturdu (McNeill, 2001: 135).

Braudel, erken yaşlarda doğayla iç içe bir çocukluk geçirdi. Bilime olan ilgisi ve olağanüstü hafızası, tarihe olan derin bağını pekiştirdi. Babasının teşvikiyle Paris Üniversitesi’nde (Sorbonne Üniversitesi’nde) tarih eğitimi aldı ve ilk başlarda doktor olmayı düşündüğü bir dönemden sonra tarihçi olarak kariyerine yön verdi. 1920 yılında başladığı yüksek öğrenimi sırasında geleneksel tarih anlayışını sorguladı ve Fransız Devrimi tarihi üzerine yoğunlaştı. Ancak bu dönemdeki çalışmaları ile ilgili olarak kendisi daha sonraları, siyaset ve “büyük adamlar”ın yüzeysel tarihine odaklandığını belirtecekti. Paris Üniversitesi sonrası 1923 yılında Cezayir’de tarih öğretmeni olarak görev yaptı. Cezayir yılları da kendisinin tarih anlayışının şekillenmesine ayrı bir zenginlik kattı (Sönmez, 2022: 77-78).

Onun tarihçilik anlayışı, yaşamının çeşitli dönemlerinde edindiği deneyimlerle şekillendi. Özellikle Annales Okulu’nun kurucusu Lucien Febvre ile 1923 yılından itibaren tanışık olması, onun tarihçilik anlayışının yol haritasının belirlenmesine büyük etki etmiştir (Yapıcı, 2005: 183-184). Tarih yazımında yeni ekolün önderlerinden olan Febvre ile iletişimini kesmedi. II. Dünya Savaşı onun yeni deneyimler edinmesine sebep oldu. Savaşta Almanlara esir düştü. Mainz ve Lübeck’teki esir kamplarında geçirdiği yıllar, onun tarih anlayışının derinleşmesinde önemli bir rol oynadı (Yapıcı, 2005:185-186). Bu dönemde, “Olayları geride bırakmak, reddetmek, yadsımak zorundaydım” diyerek, tarihi daha derin ve kapsamlı bir düzeyde ele alma gerekliliğini vurguladı (Yapıcı, 2005: 183-184). Savaş yıllarında, Braudel üç farklı zaman ölçeği üzerinden geçmişi inceleme eğiliminde oldu: *Uzun süre, (longue durée) konjonktürel süre (histoire conjoncturelle) ve olay süresi (histoire événementielle)*. Bunun anlamı, tarihçiliği,

coğrafi, toplumsal ve bireysel zamanlar şeklinde ayırt etmekte (Sönmez, 2022: 90-91, Braudel, 1972: 450).

Braudel, hayat tecrübeleri ve Annales dergisi ileri gelenlerinin etkisiyle gelişen metodolojisini kullanarak yazdığı “II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası” adlı eserini 1949 yılında yayımladı. Bu eser, geniş bir arşiv çalışması ve kapsamlı bir coğrafi perspektifin sonucunda ortaya çıkmıştı. Eserde, uzun dönemli bakış açısına ve geniş coğrafi çerçevelere odaklanma konusu belirginleştirilmişti (McNeill, 2001: 136). Tarihçilik anlayışında coğrafyayı ve onun üzerinde şekillenen düzenleri dikkate alarak tarih araştırmalarına ve yazımına yeni bir canlılık ve derinlik getirdi. Yüzeyi temsil eden olayların anlaşılması için, onların ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamlarını, yöntemin içinde belirgin bir şekilde kullandı.

Braudel, Akdeniz çalışmalarının yanı sıra, kapitalizmin modern dönemi üzerine çalışmalarda da bulundu. Lucien Febvre'nin etkisi altında, sanayi-öncesi Avrupa üzerine derinlemesine bir çalışma yürüttü. Braudel, ekonomi ve ekonominin tarihselliği üzerine yaptığı çalışmalarla, ekonomistler tarafından da saygı gördü ve hatta eserlerini ekonomik teorilerin ötesine geçen bir perspektif sunacak şekilde ortaya koydu (Dosse, 2008:133-134).

Braudel'in tarih anlayışı ve metodolojisi, tarihsel süreçlerin ve yapıların derinlemesine incelenmesine büyük katkılar sağladı. Ancak o, jeo-tarih hareketini göstermede ve kültürel süreklilikleri gerekli ölçülerde ele almada başarılı olmadığı yönünde eleştirilere de maruz kaldı. Din, onur ve toplumsal değerler gibi konulara da yeterince değinmemesi eleştirmenler tarafından sıklıkla gündeme getirildi (Yapıcı, 2005: 187-188). Yine de Braudel'in çalışmaları, tarihçiliğin sadece kısa dönem olaylarını değil, uzun süreçleri ve yapısal değişimleri de kapsayacak şekilde genişlemesinde önemli bir rol oynamıştır.

Fernand Braudel'in Annales Okulu'na Katılması ve Katkıları

20. yüzyılda Tarih yazımının şekillenmesinde Annales Okulu'nun etkisi büyük oldu. 1928 yılında M. Bloch, L. Febvre başta olmak üzere, tarih alanında ekonomik ve toplumsal içerikli konular üzerinden geçmişin anlaşılmasına yönelik bir teşebbüse girişildi. Tarih alanında disiplinler arası yaklaşımla konular genişletilerek ele alındı (Burke, 2006: 53-54). Annales tarihçileri, olayların araştırılmasında ekonomi, sosyoloji, dil bilimi, psikoloji ve diğerleriyle de iş birliği yapılması gerektiğini etkin bir şekilde vurguladılar. Ayrıca, bu okul, etnolojiyi ekonomik ve toplumsal tarihin bir parçası haline getirerek, zihniyetler tarihi gibi yeni araştırma alanlarını da geliştirdi (Dosse, 2008: 163).

Braudel'in “Annales Okulu'na” katılımı ve bu okula yaptığı katkılar, Annales Okulu'nun evriminde kritik bir döneme işaret eder. Braudel, özellikle uzun süreli tarihsel süreçlerin analiziyle, tarih yazımını zenginleştiren bir figür olarak kabul edilir. Geçmiş daha kapsamlı bir yapı içinde incelemenin önemini ortaya koyan kişi olarak öne çıkarılır. Braudel tarih araştırmasında üç farklı zaman ölçeği kullanarak kendi tarihçiliğine, Annales okuluna ve Tarih biliminin yazım yöntemine büyük katkı sağlar. Bu üç zaman ölçeği şu şekildedir: “Uzun Süre Tarihi” (longue durée), “Konjonktür Tarihi” (histoire conjoncturelle) ve “Olay Tarihi”

(histoire événementielle) (Burke, 2006: 10-11). Daha farklı ifade edecek olursak bunlar, geçmişte uzun süre içinde gerçekleşen değişimler, bir döneme hâkim belirli bir anlayış veya düzen, kısa süre içinde gerçekleşen, bir insan ömrü içinde belki de defalarca görülebilecek etkileşimlerdir. Böylece Braudel, geçmişi katmanlı zaman içinde ele almaktadır. Ayrıca Braudel, bu üç tarih zamanının birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini ortaya koyma peşine düşer.

Braudel'in zaman ölçeğinde "uzun süre"de ortaya koyduğu geçmişin kesiti, yavaş ve genellikle göz ardı edilen dönüşümleri incelerken, konjonktür tarihi ise, uzun sürede olanlara göre daha hızlı değişimler olan ekonomik döngülere, toplumdaki değişime, devletlere odaklanır (Ayıtgu, 2017a: 146-147, Braudel, 1992: 146-147). "Uzun süre"de olan tarih ve konjonktör tarihi sonrası ise, bu ikisinden daha hızlı zaman diliminde gerçekleşen ve kısa bir zaman dilimini kapsayan olaylar gelir. Bu da üçüncü zaman olan olay zamanıdır. Olay tarihi daha kısa bir zaman diliminin parçasıdır ve dramatik olaylara (örneğin siyasi kararlar veya savaşlar vb.) odaklanır (Braudel, 1992: 56-57, Ayıtgu, 2017b: 119-120). Bu üç katmanlı yaklaşım, tarihsel süreçlerin daha kapsamlı anlaşılmasını sağlar ve zamanın farklı yönlerini keşfetmeye olanak tanır (Ayıtgu, 2017a: 146-147, Braudel, 1992: 119-120).

Braudel, geçmişi katmanlı zaman diliminde yorumlayarak, "uzun süre" olan olayları diğerlerine göre daha belirleyici, yönlendirici olarak öne çıkarır (Sönmez, 2022: 84, Çarkçı, 2021: 221). Böylece, geçmişin daha geniş toplumsal ve ekonomik süreçlerin bir parçası olarak, yani kapsamlı bir yapı olarak görülmesine katkı sağlar (Dosse, 2008: 105-106, Çarkçı, 2021: 221). Braudel, bu yaklaşımında daha büyük yapıları örneğin uygarlıkları ve sosyal hiyerarşileri odak noktası haline getirirken bireysel olayları ve kişileri kurguda öne çıkaran tarihçilikten uzaklaşır (Sönmez, 2022: 84, Dosse, 2008: 111). Böylece tarihçiliği, olayların kronolojik sıralamasından ibaret bir bilim olarak görenlerin dikkatini, olayların şekillenmesinde geniş ve derin yapısal unsurların varlığına yönlendirir. Bu açılımıyla Braudel, Annales Okulu'na, zamanı ve toplumu anlamada daha geniş açıdan görme konusunda yeni bir zemin sunar (Dosse, 2008: 151).

Braudel, Annales Okulu'nun tarihçiliği disiplinlerarası bir çaba olarak görmesi anlayışını da benimsemiştir. Geniş bakış açısı ile, tarihçiliği sadece geçmişini inceleyen bir alan olmaktan çıkararak, toplumsal değişimleri anlama aracı olarak da ele almıştır (Burke, 2006: 174).

Braudel'in Annales Okulu'na katkıları, tarihçiliğin metodolojisini, kapsamını ve amaçlarının zenginleşmesine büyük etki etmiştir. Özellikle geçmişi katmanlı zaman diliminde ele alması, tarih araştırma ve yazımında yeni bir perspektif oluşturmuştur. "Uzun süre"de gerçekleşen olayları göz önünde bulundurarak olayların derinlemesine anlaşılmasını ve geniş çapta yorumlanmasına katkı sağlamıştır. Bu yaklaşımı, Braudel'i sadece bir tarihçi olarak değil, aynı zamanda tarih disiplininin bilimsel yönteminde yeni açılımlara imkân sağlayan bir kişi olarak da öne çıkarmıştır.

Fernand Braudel'in Tarihçiliğinde "Uzun Süre" Yaklaşımı

Braudel'in tarih metodolojisinde "uzun süre" anlayışı araştırmanın merkezindedir. Tarihçiliği, tarihsel süreçleri ve olayları yalnızca kısa dönemlerdeki gelişmeler üzerinden değil, aynı zamanda uzun dönemli yapısal değişimleri ve süreklilikleri içerecek şekilde ele alır. Bu yaklaşım, tarihin daha geniş bir perspektiften anlaşılmasına olanak tanır ve Braudel'e göre, tarihçilere olayların arkasındaki derin yapıları ve büyük zaman dilimlerindeki değişimleri anlama fırsatı sunar (Braudel, 1992: 71-72, 82-83, Ayıtgu, 2017a: 100). "Uzun süre" zemininde toplumsal değişim ve zamanın farklı hızlarına odaklanarak araştırmacılara tarihi ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel boyutlarıyla daha bütünsel bir şekilde ele alma olanağı tanır. Bunun yanında toplumsal yapıların ve ekonomik sistemlerin nasıl işlediği ve zaman içinde nasıl evrildiği hakkında daha derinlemesine fikir edinilmesini sağlar (Braudel, 1980: 8).

Böylece zaman, farklı katmanlarda işleyen ve birbirleriyle iç içe geçmiş bir yapı olarak görünür. Bu yapı içerisinde, "uzun süreli" coğrafi unsurlar en kapsamlı ve geniş olandır. Daha sonra ekonomik sistemler ve toplumsal değişimler vardır. Son olarak da her ikisinden de daha kısa zaman dilimini kapsayan bireylerin ve olayların hızlı hareket ettiği tarihî olaylar zamanı bulunur (Burke, 2005: 148-149). Braudel, tarihin sadece bireysel olaylar zincirinden ibaret olmadığını, bu olayların şekillenmesinde kapsamlı ve derin bir zeminin etkili olduğunu göstermek istemektedir (Ayıtgu, 2017a: 146-147).

Braudel, tarihin uzun süre zemininde ele alınması gerektiğini ve olayların devam eden süreç içinde bir bütün olarak değerlendirilmesini vurgulamaktadır. O, sınırlı bir zaman dilimindeki olaylara odaklanmak yerine, daha geniş bir zaman çerçevesi içindeki yapısal değişimlere ve sürekliliklere bakılmasını teşvik etmektedir (Yapıcı, 2005: 197-198, Burke, 2006: 79-80).

Braudel'in "uzun süre" anlayışı temelinde geçmişin ele alınmasını önermesi, tarihin anlatımında yeni bir paradigmaya yol açmıştır. Bu paradigmada, tarih, insanların günlük yaşamlarının ötesine geçen, zamanın derinliklerine uzanan ve geniş bir perspektiften toplumsal değişimleri ve yapıları inceleyen bir disiplin hâline gelmiştir. Braudel, bu şekilde tarihi, daha derinlemesine anlama ve açıklama yeteneğine sahip bir alan olarak yeniden tanımlamıştır. Bu perspektif, tarihçilere, geçmiş ve bugünü uzun dönemde etkileşen geniş çaplı sosyal, ekonomik ve kültürel süreçler bağlamında anlama fırsatı vermiştir (Braudel, 1980: 8, Ayıtgu, 2017a: 154, Braudel, 1992: 85-86, Wallerstein, 2011: 52-53).

Braudel'in, "uzun süre" yaklaşımında kullandığı başlıca unsur coğrafyadır. Hatta coğrafi mekânı, yaptığı incelemenin içerik kapsamına göre genişletip, daraltmaya yatkındır. İnsanların çevreleriyle ilişkilerini inceleyerek tekrarlayan döngülerin ve geçmişin yinelenen sürekliliğini vurgulamaktadır. Coğrafi faktörlerin, tarihsel süreçlerin anlaşılmasında kritik bir role sahip olduğunu savunarak, coğrafyanın, tarihin mekânsal bir boyuta taşınarak daha iyi anlaşılabilirliğini ifade etmektedir (Braudel, 1992: 91-92). Braudel, aynı zamanda, uygarlıkların uzun süreli yapısını ve onların coğrafi mekânlarla nasıl iç içe geçtiğini vurgulayarak, tarihsel süreçlerin ve olayların daha derin anlaşılacağını belirtmektedir. Uygarlıkların bu uzun vadeli ve mekânsal boyutu, tarihin sadece

geçici olaylar silsilesi olmadığını, aynı zamanda derin köklere sahip yapısal bir süreç olduğunu göstermektedir (Braudel, 2015: 103-104).

Braudel'in "uzun süre" yaklaşımı, tarihsel analizde derinlik ve kapsam sağlamakla kalmaz, aynı zamanda tarihçilere, olayların yüzeyindeki dalgalanmaların ötesine geçerek, tarihin daha sabit ve sürekli unsurlarını inceleme fırsatı verir. Bu, özellikle ekonomik ve sosyal tarih gibi alanlarda, tarihçilerin uzun vadeli süreçlere ve yapısal dinamiklere odaklanmasını sağlar. Örneğin, Braudel'in Akdeniz dünyası üzerine yaptığı çalışmalar, bu yaklaşımın somut bir örneğini sunar. "II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası" adlı eseri, siyasi ve diplomatik olaylardan çok ekonomik ve sosyal yapıları, bunların uzun dönemdeki gelişimlerini ve etkileşimlerini detaylı bir şekilde incelemektedir (Lee, 2018: 70-71). Braudel bu çalışmasında, bireysel olaylara odaklanmak yerine, Akdeniz bölgesinin uzun süreli ve nispeten bütüncül ekonomik ve toplumsal dinamiklerine ışık tutmuş ve böylece tarihsel süreçlerin daha kapsamlı anlaşılması için çaba sarf etmiştir.

Braudel, coğrafi konumlara odaklandığında, bölgelerin özgürlüklerini ve kendine özgü yönetim biçimlerini uzun süre nasıl koruduğunu, örneklerle anlatır. Toscana'nın coğrafyası ve tarihi üzerinden Akdeniz'in karmaşıklığını gösterir (Braudel, 2019a: 91-92). Provence ve Katalonya'daki toprak mülkiyeti yapıları üzerinden ekonomik ve sosyal farklılıkları vurgulayan Braudel, toprak mülkiyetinin ve tarımsal yapıların tarihsel süreç içindeki evrimini analiz etmenin önemine işaret eder (Braudel, 2019a: 133). Bölgenin denizcilik faaliyetleri ve kereste ticareti üzerinden şekillenen ekonomisinin dinamiklerini kapsamlı bir şekilde ele alır (Braudel, 2019a: 234-235). Akdeniz bölgesindeki toprağın doğal koşullarının zorluklarını ve bu zorlukların insan yaşamı üzerindeki etkilerini tartışırken, bölgenin ekonomik ve sosyal tarihinin doğal koşullarla nasıl iç içe geçtiğini de gösterir (Braudel, 2019a: 388).

Braudel'in uzun süreli yapı unsurları arasında dinsel inançlar, köylülerin yaşam tarzları, ölüm ve aile hayatı gibi konular da bulunmaktadır. Bunlar, genellikle toplumların uzun süreli ve değişmez değerlerine yönelik içeriklere sahiptir (Braudel, 2014: 61-62). Braudel, bu yapıların ve sürekliliklerin tarihçiler tarafından nasıl ele alınması gerektiğine dair kapsamlı bir çerçeve sunar ve bu yapıların zamanla nasıl evrildiğini incelemek için metodolojik yaklaşımlar önerir.

Fernand Braudel, ekonomi, toplum ve çevre arasındaki ilişkilerin nasıl bir bütünlük oluşturduğunu incelerken, Akdeniz'in tarihsel karakterini anlamaya yönelik kapsamlı bir çaba sarf etmiştir. Onun çalışmalarında, Akdeniz'in sadece bir denizler bütünü olmadığını, aynı zamanda Akdeniz'i çevreleyen topraklarla ve bu topraklarda yaşayan insanlarla sıkı bir ilişki içinde olduğu vurgulanmaktadır (Braudel, 1992: 15-16). Bu kompleks yapı, Braudel'in tarih anlayışında, bir "Welttheater" (Dünya sahnesi) veya "Weltwirtschaft" (Dünya ekonomisi) olarak, kendi içinde kapalı bir ekonomik ve siyasi evren olarak ortaya çıkar (Braudel, 2019b: 46)

Fernand Braudel'in "uzun süre" yaklaşımı, tarihçilik anlayışında çığır açan bir değişim yaratarak, tarihçilerin tarihi anlama ve yorumlama biçimlerinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu yaklaşım, tarihçilerin geniş zaman dilimlerindeki

değişimleri bütüncül anlamalarını ve geçmişteki derin yapıları görmelerine imkân sağlayacak nitelikte olmuştur.

Akdeniz’de Buğday Üretimi ve Ticaretinin F. Braudel’in “Uzun Süre” Yaklaşımı Üzerinden Analizi

Braudel’in “uzun süre” (*longue durée*) teorisi, tarih boyunca gerçekleşen olayların ardında yatan uzun vadeli yapıları ve süreçleri vurgular. Bu bağlamda, buğdayın tarih boyunca dünya genelindeki yayılımı ve etkilerinin, medeniyetlerin beslenme alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğini ve küresel ticareti nasıl etkilediğini incelemek önemlidir. Akdeniz havzasındaki buğday üretiminin kritik merkezleri Kuzey Afrika, Güney İtalya ve Sicilya ile Anadolu ve Balkanlar, Fernand Braudel’in “uzun süre” (*longue durée*) kavramı ışığında yeniden değerlendirildiğinde, bu bölgelerin özelde tarımsal üretim tarihinin, genelde ise uzun süreli “yapı” oluşumuna katkılarının çok daha geniş bir perspektiften incelenmesine olanak sağlamaktadır. Kuzey Afrika, tarih boyunca iklimsel avantajlar ve toprak verimliliği açısından buğday üretimi için bir üs haline gelmişken, Güney İtalya ve Sicilya, verimli toprakları sayesinde Antik Çağ’dan bu yana Avrupa için bir buğday ambarı işlevi görmüştür. Anadolu ve Balkanlar ise, Osmanlı İmparatorluğu’nun egemenliği altında, stratejik konumlarından ötürü buğday ticaretinde hayati bir kavşak noktası olmuştur. Bu üç coğrafi bölge, Braudel’in analitik çerçevesinde, ekonomik, sosyal ve çevresel yapılarla iç içe geçmiş, uzun dönemli tarihsel süreçlerin bir parçası olarak ele alınmaktadır. Bu bölgelerdeki buğday üretimi ve dağıtımını, bireysel tarihî olayların ötesinde, bölgesel ve küresel ölçekte toplumsal ve ekonomik dinamiklerin şekillenmesinde merkezî bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, Akdeniz’deki buğday üretim merkezleri, tarihsel süreçlerin uzun vadeli incelenmesini gerektiren derinlemesine ve kapsamlı bir analizin de konusudur.

Braudel’e göre; Akdeniz, iklim koşullarının ve tarihin şekillendirdiği bir tarımsal üçlüye ev sahipliği yapar: buğday, zeytin ve üzüm. Bu durum, bölgenin tarımsal medeniyetini ve aynı zamanda da insanların fiziksel çevre üzerindeki zaferini simgelemektedir. Bu üç temel tarım ürünü, Akdeniz’in uzun tarihî sürecinde, çevresel koşullarla insan etkileşiminin somut birer göstergesidir (Braudel, 2019a: 376). Ona göre; buğday ve benzeri bitkilerin Eski Doğu’dan Akdeniz bölgesine yayılması, tarih açısından dikkate değer bir süreç başlatmıştır. Bu konunun gündeme gelmesi, beslenme coğrafyasının araştırılmasını sağlayacak ve böylelikle çalışmalara disiplinler arası bir özgünlük ve yenilik katacaktır. Braudel, coğrafyacıların genellikle gıda meselelerine gereken önemi vermediği eleştirisini getirmekle birlikte, bu eksikliğin Fransız tarihçiler için de söz konusu olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu durum, biyolojik ve beşerî coğrafya alanının önemli isimlerinden Fransız coğrafyacı Maximilien Sorre’nin hem coğrafyacılar hem de tarihçilere yönelik birtakım öneriler yapmasına yol açmıştır (Braudel, 2020: 169). Braudel, Akdeniz’in tarımsal ve tarihsel bağlamını uzun süre teorisi çerçevesinde ele alarak, coğrafya, tarih vs. gibi alanlarda disiplinler arası çalışmalara olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Böylelikle aynı zamanda, Braudel’in

“bütünsel tarih” vurgusu ile disiplinler arası çalışmaların da önemi gün yüzüne çıkmaktadır.

Antik dönemin ilk tarım devletleri olan Mezopotamya, Mısır, İndus Vadisi ve Sarı Irmak, geçim temeli olarak tahıl üretimine dayanıyordu. Bu devletler buğday, arpa ve akdarı gibi tahıllara odaklanmıştı. Daha sonraki dönemlerde pirinç ve mısır gibi ürünler de eklenmiş olsa da erken dönem devletleri benzer tarımsal örüntüleri izledi. İnka devleti, patates ve mısırla kısmi bir istisna oluşturdu, ancak vergilendirilen ana bitki yine mısırdı. Tahıl devletlerinde, temel nişasta kaynağı olarak bir veya iki tahıl bitkisi, aynı zamanda aynı verginin temelini oluştururdu. Bu devletler, alüvyonlu topraklar ve su kaynaklarıyla sınırlı ekolojik nişlerde var olabiliyorlardı. Lucien Febvre’in “olasılıkçılık” kavramına göre, bu ekolojik niş devlet oluşumu için gerekliydi, ancak yeterli değildi. Büyük ölçekli tahıl üretimi olmadan devletin ortaya çıkması imkansızdı. James C. Scott, ilk devletlerin çoğunu tanımlayan belirgin bir tarımsal-ekonomik model olduğunu belirtmektedir. Tahıl ister buğday, arpa, pirinç veya mısır olsun (ki bugün bile bu dört tahıl, dünya kalori tüketiminin yarısından fazlasını sağlamaktadır), mevcut modeller bu devletlerin ortak özelliklerini ortaya koymaktadır. Scott, ilk devletlerin vergilendirilebilir tahıl ekinleriyle kaplı, açık, ölçülebilir ve olabildiğince tekdüze bir alan yaratmaya çalıştığını savunur. Bu topraklarda büyük bir nüfusu angaryaya koşmak, askere almak ve tahıl üretmek amacı güderlerdi. Ekolojik, epidemiyolojik ve politik pek çok sebepten dolayı devletler bu hedeflerine genellikle ulaşamaz, ancak bu eğilimden de asla vazgeçmezlerdi. Benzer şekilde, Sarı Irmak kıyılarındaki ilk devletler, çalkantılı ve sürekli değişen delta bölgelerinde değil nehrin yukarı taraflarındaki alanlarda gelişmişti. Çin’de ekim faaliyeti akdarıdan ibaret olsa da bu durum, Mezopotamya’da buğday ve arpa ekiminin oynadığı hayati rolü Çin’de de üstlenmiştir. Devlet inşası, zengin löslü topraklara odaklanmış, hem engebeli arazileri (“içerideki” barbarları) hem de Sarı Irmak Deltası’nın karmaşık ve çeşitliliğin bol olduğu alanlarını görmezden gelmiştir (Scott, 2019: 35,120-121).

Akdeniz’in temel tarım ürünleri, sayıca sınırlıdır. Bunlar arasında iki ya da üç çeşit buğday, arpa, mercimek, bezelye, nohut ve burçak bulunmaktadır. Bugün dünyayı, Bereketli Hilal’in binlerce modern ve melez çeşidi bulunan kurucu ürünleri doyurmaktadır. Buğday, zeytin ve şarap, Akdeniz’in derin geçmişiyle olan en güçlü bağlarımızdır. Dünya gıda rejiminin kökeni, geçmişte gezegenin farklı bölgelerinde gerçekleşen sınırlı sayıdaki Neolitik olaya dayanır. Akdeniz bölgesine özgü buğday, hâlâ dünya beslenme düzeninin en büyük bileşenidir. İlk ekim türlerinin soyundan gelen bu bitkiler, geniş çapta yetiştirilmektedir. *Triticum dicoccum* ve *Triticum monococcum* (siyez buğdayı) gibi eski buğday çeşitleri, modern dünyada hayvan yemi olarak kullanılsa da binlerce yıl boyunca insan beslenmesinde önemli bir rol oynamıştır ve özellikle zorlu çevre koşullarına dayanabilmektedirler. Buğday, lizin dışında, insanların ihtiyaç duyduğu tüm temel aminoasitleri (proteinlerin yapı taşları) içerir (McGregor, 2021: 37-40).

Buğday, bir fenomen olarak aslında insanların temel besin maddesi olmaktan öte, coğrafyaların tarihsel oluşum sürecine doğrudan etki eden bir başat aktör durumundadır. Braudel’e göre buğdayın hasat edilmesi, depolanması ve dağıtımını konusunda yaşanan değişimler ve dönüşümler tarihin akışına etki etmiş ve bu etki uzun süre boyunca etkileri takip edilebilen yapıların şekillenmesine

neden olmuştur. Aynı zamanda Braudel, eserlerinde göze çarpan jeo-tarih analizleri çerçevesinde coğrafi koşulların insan aktiviteleri üzerindeki belirleyici rolünü de açıkça ortaya koymaktadır. Fernand Braudel'in jeo-tarih anlayışı ile "uzun süre" kavramı birbirinden ayrı düşünülemez. Dolayısıyla Braudel, coğrafya ve tarih arasındaki derin ilişkiyi vurgulayan bir tarih anlayışına sahiptir. Braudel, tarihsel süreçleri ve olayları, coğrafi faktörlerin etkisi altında incelemeyi savunur. Ona göre, coğrafi faktörler, tarihsel gelişmeleri şekillendiren önemli belirleyicilerdir ve uzun vadeli etkilere sahiptirler. Braudel'e göre, coğrafya sadece bir sahne değil, aynı zamanda tarihsel gelişmelerin belirleyici bir unsuru olarak görülmelidir. O, coğrafi unsurların (iklim, topoğrafya, su yolları gibi) ekonomik, sosyal ve siyasi yapıları etkilediğini ve tarihsel süreçleri şekillendirdiğini savunur. Örneğin, bir bölgenin iklimi tarım ürünlerini, su kaynakları ticaret yollarını ve doğal sınırları belirleyebilir ve bu da o bölgenin ekonomik ve siyasi gelişimini etkileyebilir. Braudel'in jeo-tarih anlayışı, tarihi olayları yalnızca insan etkileşimleri üzerinden değil, aynı zamanda coğrafi koşulların etkisi altında da değerlendirir. Bu şekilde, tarihin daha derin ve kapsamlı bir anlayışını sunar.

Braudel, "Kapitalizm'in Kısa Tarihi" adlı eserinde, tahıl türlerinin (buğday, pirinç, mısır) insanlık tarihi açısından önemini vurgular. Bu tahıllar, antik çağlardan bu yana yapılan sayısız deneyimlerin ve tercihlerin bir ürünü olarak öne çıkmıştır. Bu tercihler, yüzyıllar boyunca süren "hareketlilikler" neticesinde, (Pierre Gourou'nun ifadesiyle) uygarlıkların beslenme alışkanlıklarını şekillendiren başat bitkiler haline gelmiştir (Braudel, 2013: 18-19). Bu bitkilerin belirlenmesi ile tahılların insanlık tarihi boyunca süregelen ve uzun vadeli etkileri incelenerek, tarihin akışındaki rolleri ortaya çıkarılmaktadır. Aynı zamanda bu gelişimin izdüşümlerine ulaşılması, Braudel'in uzun süreli yapılar ve süreçler üzerine odaklanan katmanlı tarih yaklaşımında "uzun süre'nin" somut bir örnek üzerinden (örneğin buğday) tartışılmasına ve ortaya koyulmasına olanak sağlar.

Braudel'in "Maddi Uygarlık" adlı bir diğer eserinin birinci cildinde buğdayın, geniş bir coğrafyada tarih öncesi dönemlerden itibaren var olduğu, farklı kültürlerdeki tüketim biçimlerinin ve ticaretin bu ürün üzerinden şekillendiği ifade edilir (Braudel, 2017: 97-98). Tahıl türleri arasındaki ilişki ve tarihsel dönemler boyunca bu tahılların nasıl kullanıldığı, özellikle darı ve arpanın geçmişteki önemi üzerinde durularak incelenir (Braudel, 2017: 98-102). Ekin rotasyonunun tarihine ve bu uygulamanın tarımsal verimlilik üzerindeki etkilerine değinilir, Avrupa'da ve diğer bölgelerde uygulanan farklı ekin rotasyonu sistemleri ve bu sistemlerin tarımsal sürdürülebilirlik üzerindeki önemi tartışılır (Braudel, 2017: 102-108). Buğdayın yerel ve uluslararası ticaretinin, geçmişten günümüze kadar ekonomik ve sosyal yapıları nasıl etkilediği, bu ticaretin politik ve sosyal yapılar üzerindeki etkisine dair örneklerle yer verilir (Braudel, 2017: 111-116).

Braudel'in tarihçiliğinde buğdayın tarih boyunca dünya genelindeki yayılımını, etkilerini, medeniyetlerin beslenme alışkanlıklarını nasıl şekillendirdiğini ve küresel ticareti nasıl etkilediğini uzun sürede görmek mümkündür. Örneğin, Akdeniz havzasındaki buğday üretiminin kritik merkezleri Kuzey Afrika, Güney İtalya ve Sicilya ile Anadolu ve Balkanlar bir bütün içinde ve uzun zaman diliminde değerlendirilmektedir. Braudel, buğday üzerinden bölgenin etkileşimini analiz etmenin, Akdeniz yaşamının daha geniş bir perspektiften

anlaşılmasına imkân sağladığı kanaatindedir ve bu yaklaşımını şu şekilde ortaya koymaktadır: Buğday başta olmak üzere, diğer ürünlerin elde edilmesinde doğal koşullardan kaynaklanan sorunlar ve sınırlı tarım alanları, bölgeyi sürekli olarak açlık sınırında tutmakta, bu da buğdayın üretimi ya da dışarıdan tedariği gibi ihtiyaçları başat mesele haline getirmektedir. Güney rüzgarları erken estiğinde, buğdayın henüz tam olgunlaşmadan kurummasına ya da olgunlaşmış tanelerin dökülmesine neden olmakta, buna bağlı olarak İspanya’da, tanelerin güneşte kurummasını önlemek için, köylüler geceleyin buğday hasadı yapmak durumunda kalmaktadır. Buğdayı veya tarım alanlarındaki diğer faaliyetleri etkileyen bir başka husus, rüzgarla gelen hastalıklardır (Braudel, 2019a: 388-389).

Braudel, buğday üzerinden ekonomik hareketliliğe yönelik de tespitler yapmaktadır. Onun tespitine göre, buğdayın tedariği, kapalı ekonomiler aracılığıyla ve özellikle kısa mesafelerde gerçekleşen bir faaliyetti. Şehirler genellikle yakın çevrelerindeki ambarlardan ihtiyaçlarını karşılardı. Ancak büyük şehirler, buğdayı uzun mesafelerden temin etme gibi bir zorluğu göze alabilmekteydiler. Bu durum, Akdeniz’deki ekonomik yapıların ve şehirleşme dinamiklerinin anlaşılması için önemli bir gösterge niteliğindedir (Braudel, 2019b: 339-340). Bu şehirleşme dinamiklerinin ve ekonomik hareketliliğin, uzun vadeli faktörlerin etkisi altında şekillenmesi ve bu yapıların gündelik yaşamı etkilemesi Braudel’in tarih yaklaşımında “uzun süre” kavramını temsil eden dikkat çekici örneklemelerdir.

Fernand Braudel *II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* adlı üç ciltlik eserinde, Akdeniz bölgesinde buğday üretiminin özellikle yoğunlaştığı üç ana alana dikkat çekmektedir. Bu bölgeler:

- Kuzey Afrika, burada Mısır ve Mağrib’in verimli toprakları ve uygun iklimi buğday üretimini desteklemektedir;
- Güney İtalya ve Sicilya, bu bölgeler büyük buğday ambarlarına sahip olup verimli toprakları ile dikkat çekmektedir;
- Anadolu ile Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu döneminde stratejik konumlarıyla hem buğday üretiminde hem de dağıtımında merkezî bir rol üstlenmiştir.

Roma İmparatorluk çağında tahıl kıtlıklarının büyük siyasi sonuçlar doğurduğu ve tahıl talebinin yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Her yıl kente Mısır’dan yaklaşık 150.000 ton buğday geliyordu ve bu, tek kaynak değildi; Sicilya’dan da büyük miktarda buğday geliyordu. Mısır’dan gelen buğday tedarikine ilişkin arkeolojik bulgular, diğer bölgelere göre daha eksiksizdir. Mısır’da, Roma’ya giden tahıl iki kaynaktan geliyordu: Vergilerin ürün olarak ödenmesi ve imparatorluk mülkleri. Vergiler, devlet tarafından toplanıp yeniden dağıtılabiliyordu, çoğu Roma ordularını beslemek için kullanılıyordu. Tahılın bir kısmı kamu işletmelerindeki köleler için ayrılırdı ve sadece bir kısmı Roma’ya giden gemilerde bulunurdu. İkinci büyük kaynak ise, imparatorluk ailesinin Mısır’daki geniş arazileriydi. Bu araziler, imparatorluk ailesinin sahip olduğu büyük gayrimenkul birikimiydi ve zamanla bütün nüfusun yararına kullanılmaya başlanmıştı (McGregor, 2021: 180).

Braudel, İspanya'nın verimli ovalarıyla, zeytinyağı, üzüm, şarap, kumaş ve mamul eşya ihracatında önemli bir merkez olduğunu, ancak, bu ticari başarının günlük temel gıda maddesi olan buğday için söz konusu olmadığını belirtir. Bu nedenle de İspanya'nın zorunlu olarak dışa bağımlılığına dikkat çeker. Özellikle Kuzey Afrika'nın, bu bağlamda kritik bir tedarikçi olarak öne çıktığını; Endülüs kentlerinin Kuzey Afrika'dan gelen buğdaya olan bağımlılığı sebebiyle, bu ticaret yolu üzerinde hakimiyet kurmayı ve bu kentler üzerinde kontrol sağlamayı zorunlu hissettiklerini vurgulamaktadır (Braudel, 2019a: 141). Bu süreç, Kuzey Afrika'dan gelen buğdayın, özellikle İspanya'da hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Braudel, 2019a: 291-292).

Cenovalı tüccarların Atlantik'teki adaların sömürgeleştirilmesi ve İber imparatorluklarının genişlemesiyle elde ettiği kazançlar, tahıl ticaretinin önemini vurgulamaktadır. Sevilla'daki Ceneviz nüfusunun 15. yüzyılda hızla artması ve 16. yüzyılda zirveye ulaşması, tahıl ticaretinin ekonomik etkisini göstermektedir. Habsburg İmparatorluğu'nun genişlemesi, Cenevizlerin Sardinya ve Sicilya'ya erişimini kolaylaştırarak tahıl ihracatını artırdı; Sicilya'dan yapılan tahıl ihracatı, yıllık 100.000 salmeye* ulaştı ve daha sonra 120.000-150.000 salme arasında seyretti. Bu süreç, Habsburg ve Osmanlı imparatorluklarının genişlemesiyle birlikte, kent-devletlerin ekonomik gücünü korumasına katkı sağladı. Tahıl ticareti, yalnızca bölgesel ekonomik refahı artırmakla kalmadı, aynı zamanda siyasi ve ticari nüfuzlarını da güçlendirdi. Tahıl ticareti, devletlerin ekonomik dayanıklılığı ve siyasi gücü için hayati bir rol oynadı (Tabak, 2010: 88-89).

Braudel, "II. Felipe Dönemi Akdeniz ve Akdeniz Dünyası" adlı çalışmasında 16. yüzyılda Güney İtalya ve özellikle Sicilya'nın, Akdeniz ticaretinde merkezî yerlerden biri haline geldiğini buğday üzerinden ortaya koymaktadır. Bu dönemde Apulia, geniş ve verimli arazileriyle tanınan bir buğday ambarı ve zeytinyağı deposu olarak öne çıkmış, Adriyatik'te bulunan kentlerin gıda ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynamıştır (Braudel, 2019a: 94). 1564 ile 1590 yılları arasında, İtalya'nın Doğu Akdeniz kaynaklarına erişiminin kısıtlanmasıyla birlikte, yerel buğday kaynaklarına olan bağımlılık artmış, Sicilya ve Apulia gibi bölgeler, büyük şehirlerin buğday ihtiyacını karşılamada kritik önem kazanmıştır (Braudel, 2019b: 376-383). Özellikle Sicilya, 1590'lı yıllarda yaşanan kötü hasatlar ve açlık dönemlerine rağmen, buğday ihracatını sürdürmeyi başarmıştır. 17. yüzyıl boyunca Sicilya'nın önemli bir buğday ihracatçısı olarak rolü devam etmiş, Messina gibi şehirlerin buğday girişleri üzerine yapılan istatistiksel çalışmalar, adanın buğday ticaretindeki etkinliğini gözler önüne sermiştir (Braudel, 2019b: 387-391). Bu tarihsel örnekler, Güney İtalya ve Sicilya'nın Akdeniz bölgesindeki buğday üretim ve ticaretindeki merkezî rolünü ortaya koymaktadır. Bölgenin bu stratejik önemi, zengin ve verimli toprakları, buğday üretimindeki uzmanlaşması ve kötü dönemlere rağmen ihracatı sürdürebilmesiyle sağlanmıştır. Bu durum, Sicilya'nın ve genel olarak Güney İtalya'nın, Akdeniz'in buğday ekonomisinde oynadığı kritik rolün altını çizmektedir. Bu örnekler aynı zamanda Braudel'in uzun süreli

* "Salme", özellikle Sicilya'da kullanılan bir tahıl ölçü birimidir. Tahıl ticaretinde kullanılan bu ölçü birimi, belirli bir hacmi ifade eder ve genellikle buğday gibi tahılların miktarını belirlemek için kullanılır. Bir salme, yaklaşık olarak 275 litre veya 220 kilogram buğdaya denk gelir. Bu ölçü birimi, tarih boyunca özellikle Akdeniz bölgesinde tahıl ticaretinde önemli bir rol oynamıştır.

ekonomik yapılar ve ticari ilişkiler üzerindeki vurgusuna uygun bir şekilde, coğrafi ve ekonomik faktörlerin tarihsel süreçler üzerindeki etkisini somut hale getirmektedir.

Braudel, buğday üzerinden somutlaştırdığı ekonomik akışa dair bir başka örneğini Osmanlı Devlet'i coğrafyası üzerinden de ortaya koymuştur. 1548-1564 yılları arasında, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan buğday üretimindeki ani yükseliş, İtalya'daki tarımsal üretim kriziyle birlikte değerlendirildiğinde, Akdeniz bölgesinin ekonomik ve sosyal dinamiklerini önemli ölçüde etkilemiştir. Braudel bu dönemde, özellikle Venedik gibi Batı şehirlerinin Doğu Akdeniz pazarlarına yönelmesine neden olduğuna değinmektedir (Braudel, 2019b: 371-375). Braudel, konuyu genişleterek şu şekilde devam etmektedir: Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu ve Balkanlar, Akdeniz coğrafyasında buğday üretiminin ve ticaretinin merkez üssü haline gelmiştir. Özellikle 16. yüzyılın sonunda Eflak ve Boğdan bölgelerinde, Eflak prensi Cezur Mihail (1593-1601) döneminde, buğday ekimi önemli ölçüde artmıştır. Bu artış, bölgede tahıl ticaretinin gelişmesiyle ve Karadeniz üzerinden gelen taleple birlikte senyörlük rejiminin güçlenmesine katkı sağlamıştır (Braudel, 2019a: 143). Osmanlı döneminde Anadolu ve Balkanlardaki buğday üretimi ve ticareti, bölgesel ve küresel ekonomi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. Bulgaristan'ın fethiyle, bölge Osmanlı'nın buğday ambarı olarak tanımlanmış ve çeşitlilik ile zenginlik kazanmıştır. Braudel, 1595 yılında bölgeyi "Osmanlı'nın buğday ambarı" olarak tanımlamıştır (Braudel, 2019b: 627). 16. yüzyılda Anadolu ve Balkanlarda, özellikle Suriye ve Trakya buğdayı gibi çeşitlerle, buğday üretimi dikkate değer bir yer tutmuştur. Bu bölge, Doğu Akdeniz'de Batı'nın buğday ihtiyacını karşılayan ana kaynaklardan biri olmuş, Mısır, Teselya, Makedonya ve Bulgaristan ovaları ile Rumen ülkeleri buğday ambarları olarak öne çıkmıştır (Braudel, 2019b: 376-377). Doğu Akdeniz, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolündeki bölgeler, buğday ticaretinde kilit bir rol oynamıştır. İstanbul, bu ticaretin merkezi haline gelmiş, Mısır ve diğer bölgelerden büyük miktarlarda buğday alınarak Osmanlı başkentine ve diğer yerlere dağıtılmıştır. Buğday, Venedik ve Ragusa gibi Batı şehirlerine de ihraç edilmiş, ancak Osmanlı'nın bazen olumsuz yanıtları, kaçakçılık ve karaborsa faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur (Braudel, 2019b: 359-361). Braudel'in vermiş olduğu bu tarihsel örnekler, Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu ve Balkanlarda buğday üretimi ve ticaretindeki merkezî rolünü ve bu süreçlerin bölgesel ekonomi üzerindeki etkisini göstermektedir.

17. ve 18. yüzyıllarda Akdeniz'de buğdaya ve küçük baş hayvana ilgi yeniden artmış. Bu durum, bölgenin ekonomik itibarındaki düşüşü yansıtmakla birlikte, bitki örtüsündeki değişiklikler de ekolojik dönüşümlerle ortaya çıkmıştır. Eskiden ticari ekime uygun olan kıyı ovaları terk edilip bataklıklar ve sulak alanlara dönüşmüştür. Yamaçlarda ve yüksek arazilerde yerleşim artmış, buralar hayvan otlakları ve ağaç ürünlerine ayrılmıştır. Köyler, dağ yamaçlarına doğru kaymış ve ovalardaki yerleşim hızlanmıştır. Ancak, alçak arazilerdeki yerleşim azalırken, bu süreç kent-devletlerin ve deniz imparatorluklarının sonunu da getirmiştir. Atlantik kıyılarında Doğu ürünlerinin büyük ölçekli ekimi, Venedik'in deniz devletinin temellerini sarstı. 16. yüzyıl sonlarından itibaren, Akdeniz'in manzarası daha yüksek kesimlerin yararına değişti (Tabak, 2010: 38-40).

Braudel tarih yaklaşımında, ekonomik yapıların ve ticari ilişkilerin analizinde coğrafi faktörlerin önemini vurgular. Bu bağlamda, Akdeniz'in jeostratejik konumu ve ticaret yollarının önemi, bölgedeki ekonomik ve sosyal değişimleri şekillendirmede kritik bir rol oynadığını ortaya koyar. Braudel, tarihi olayları ve süreçleri belirleyen uzun vadeli yapıları ve coğrafi faktörleri vurgulayarak, tarihin daha geniş bir bağlamını anlamamıza yardımcı olur. Buğday üretimi ve ticaret ağlarının anlatıldığı yukarıdaki örnekler de görüldüğü gibi, tarihi olayları ve süreçleri belirleyen yapısal unsurlara odaklanır ve tarihsel gelişmelerin arkasındaki uzun vadeli etkileri vurgular. Braudel'in bu yaklaşımı, tarihçilere, geçmişi sadece kısa vadeli olaylarla değil, aynı zamanda uzun vadeli yapısal değişimlerle de anlamaları gerektiğini hatırlatır.

Sonuç

Bu çalışma, Fernand Braudel'in "uzun süre" (longue durée) teorisini temel alarak, Akdeniz'deki buğdayın tarihsel yolculuğunu incelemektedir. Braudel'in uzun süre teorisi, tarihsel olayların ve süreçlerin kısa vadeli dalgalanmalar yerine uzun vadeli yapısal değişimlerle açıklanabileceğini vurgular. Bu bağlamda, buğday üretimi, tarımsal faaliyetlerin ve ekonomik sistemlerin uzun vadede nasıl şekillendiğini anlamak için ideal bir araç olmuştur.

Braudel, tarihsel analizin üç temel zaman dilimi üzerinden yapılması gerektiğini savunur: uzun süre, konjonktürel süre ve olay süresi. Uzun süre, yavaş ve genellikle göz ardı edilen dönüşümleri incelerken; konjonktürel süre, daha hızlı değişimleri ve ekonomik döngüleri kapsar. Olay süresi ise, kısa bir zaman dilimini kapsayan ve dramatik olaylara odaklanan tarihî olaylar zamanıdır. Bu üç katmanlı yaklaşım, tarihsel süreçlerin daha kapsamlı anlaşılmasını sağlar ve zamanın farklı yönlerini keşfetmeye olanak tanır. Bu bağlamda, Braudel'in uzun süre yaklaşımı, tarihsel olayları ve süreçleri kısa vadeli analizlerin ötesinde geniş zaman dilimlerinde değerlendirme fırsatı sunar.

Braudel'in çalışmaları, coğrafyanın tarihsel süreçlerdeki belirleyici rolünü vurgular. Akdeniz'in iklim koşulları, toprak verimliliği ve ticaret yolları, buğday üretimi ve ticaretinin şekillenmesinde kritik bir öneme sahiptir. İklim koşulları, buğday tarımının verimliliğini ve yaygınlığını belirleyen temel unsurlardır. Örneğin, Güney İtalya ve Sicilya'nın verimli toprakları ve uygun iklimi, bu bölgeleri buğday üretimi için ideal kılmıştır. Aynı şekilde, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu ve Balkanlar, stratejik konumlarıyla buğday ticaretinde hayati bir kavşak noktası olmuştur. Braudel, buğdayın tedariği kapalı ekonomiler aracılığıyla ve özellikle kısa mesafelerde gerçekleşen bir faaliyet olduğunu; ancak büyük şehirlerin buğdayı uzun mesafelerden temin etme zorunluluğu sebebiyle ekonomik yapıların ve şehirleşme dinamiklerinin anlaşılması için önemli bir gösterge olduğunu belirtir.

Buğday üretimi, coğrafyanın belirleyici etkisi altında şekillenmiştir. İklim koşulları, toprak verimliliği, gibi coğrafi faktörler, buğday tarımının verimliliğini ve yaygınlığını belirleyen temel unsurlardır. Buna bağlı olarak buğday ticareti ve yol güzergahları devletlerarası ve toplumlararası ilişkilerde de etkili olmuştur.

Örneğin, Akdeniz havzasında buğday tarımı, tarih boyunca iklimsel dalgalanmalardan doğrudan etkilenmiştir. Bu bağlamda, Braudel'in coğrafyanın uzun süreli etkilerine dair vurgusu, buğday üretiminin coğrafi bağımlılıklarını net bir şekilde ortaya koyar. Aynı zamanda Akdeniz'in çevresinde yerleşmiş toplumların da buna bağlı olarak etkileşimlerini ortaya koymaktadır. Braudel, buğdayın ekonomik ve sosyal dinamikler üzerindeki etkisini de kapsamlı bir şekilde ele alır. Buğday üretimi ve ticareti, bölgesel ekonomilerin canlılığını ve toplumların sosyal yapısını şekillendiren temel unsurlardan biri olmuştur. Örneğin, 16. yüzyılda İspanya'nın dışa bağımlılığı ve buğday ihtiyacını Kuzey Afrika'dan karşılaması, bu bölgedeki ticaret yolları üzerinde hâkimiyet kurma zorunluluğunu doğurmuştur. Aynı şekilde, Sicilya ve Apulia'nın buğday ambarları olarak Akdeniz ticaretindeki kritik rolü, bölgesel ekonomilerin ve şehirleşme dinamiklerinin uzun vadeli faktörler tarafından şekillendiğini göstermektedir. Braudel, buğday üzerinden bölgenin etkileşimini analiz etmenin Akdeniz yaşamının daha geniş bir perspektiften anlaşılmasına imkân sağladığı kanaatindedir.

Braudel'in "uzun süre" teorisi, tarihsel olayları ve süreçleri kısa vadeli analizlerin ötesinde geniş zaman dilimlerinde değerlendirme fırsatı sunar. Bu çalışmada buğday üretimi üzerinden yapılan analizler, Braudel'in teorisinin uygulama alanını genişleterek tarihsel ve sosyal bilimlerde daha derin ve anlamlı perspektifler geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Braudel'in coğrafyanın ve uzun süreli yapısal faktörlerin tarihsel süreçlerdeki belirleyici rolünü vurgulayan yaklaşımı, tarihçilere geçmişte sadece kısa vadeli olaylarla değil, aynı zamanda uzun vadeli yapısal değişimlerle de anlamaları gerektiğini hatırlatır. Bu nedenle, uzun vadeli yaklaşımlar tarihsel analizlerin daha kapsamlı ve bütüncül bir şekilde gerçekleştirilmesine önemli katkılar sunmaktadır. Buğdayın Akdeniz'deki yolculuğu, Braudel'in uzun süre teorisi bağlamında ele alındığında, tarihsel olayların ve süreçlerin derinlemesine anlaşılmasına olanak tanıyan zengin bir örnek teşkil etmektedir.

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar bu çalışmaya eşit oranda katkı sağlamışlardır.

Etik Beyanı: Bu çalışma etik ve telif kurallarına uygun olarak yürütülmüştür. Arşiv belgeleri ve literatür kaynakları üzerinden yürütülen bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Aydınalp, H. (2014). Immanuel Wallerstein ile sosyal bilimleri yeniden düşünmek. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (39), ss. 27-48.
- Ayıtgu, G. (2017b). *Tarihyazımı tartışmalarının felsefe açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ayıtgu, G. (2017a). Tarih'e disiplinlerarası bir perspektifle bakmak: Bloch ve Braudel. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), ss. 146-152.
- Braudel, F. (2015). *Akdeniz: Tarih, mekân, insanlar ve miras* (N. Erkurt, Çev.). İstanbul: Metis.
- Braudel, F. (2019a). *II. Felipe döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* (M.A. Kılıçbay, Çev.). İstanbul: Doğu-Batı.
- Braudel, F. (2019b). *II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* (M.A. Kılıçbay, Çev.). İstanbul: Doğu-Batı.
- Braudel, F. (2017). *Maddi uygarlık, ekonomi ve kapitalizm: XV.-XVIII. yüzyıllar gündelik hayatın yapıları* (M.A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge.
- Braudel, F. (2013). *Kapitalizmin kısa tarihi* (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: Say.
- Braudel, F. (1980). *On history* (S. Matthews, Trans.). Chicago: The University of Chicago.
- Braudel, F. (2020). *Tarih üzerine yazılar* (M.A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: Doğu-Batı.
- Braudel, F. (2014). *Uygarlıkların grameri* (M.A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge.
- Braudel, F. (1972). Personal testimony. *The Journal of Modern History*, (44), pp. 448-467.
- Burke, P. (2006). *Fransız tarih devrimi: Annales Okulu* (M. Küçük, Çev.) Ankara: Doğu-Batı.
- Burke, P. (2005). *Tarih ve toplumsal kuram* (M. Tunçay, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı.
- Çarkçı, A. (2021). Siyasal tarihçiliğe bir reddiye hareketi olarak Annales Okulu: Doğuşu, gelişimi ve önemli temsilcileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2), ss. 207-221.
- Dosse, F. (2008). *Ufalanmış tarih* (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Lee, R. E. (2018). Lessons of the Longue Durée: The legacy of Fernand Braudel. *Historia Crítica*, (69), pp. 69-77.
- McGregor, J. H. S. (2015). *Tarihöncesinden bugüne Akdeniz dünyası ve doğa: Kriz çağına nasıl geldik?* (B. Gönülşen, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- McNeill, W. H. (2001). Fernand Braudel, historian. *The Journal of Modern History*. (1), pp. 133-146.
- Scott, J. C. (2019). *Tahıla karşı: İlk devletlerin derin tarihi*. (A. E. Pilgir, Çev.) İstanbul: Koç Üniversitesi.

- Sönmez, E. (2022). *Annales Okulu ve Türkiye’de tarihyazımı*. Ankara: Fol.
- Tabak, F. (2021). *Solan Akdeniz: 1550-1870: Coğrafi-tarihsel bir yaklaşım* (N. Elhüseyni, Çev.) İstanbul: Telemak.
- Wallerstein, I. (2011). *Dünya sistemleri analizi* (E. Abadoğlu & N. Ersoy, Çev.) İstanbul: BGST.
- Yapıcı, M. İ. (2005). Bir Akdeniz tarihçisi: Fernand Braudel. *Doğu Batı*, (34) ss. 183-199.